

16. Лютий В. Соціальна профілактика негативних явищ у дитячому і молодіжному середовищі : навч. посіб. / Лютий В. – К. : Академія праці і соціальних відносин ФПУ, 2004. – 59 с.

17. Широкий Ю. Завдання кримінальної міліції у справах дітей у реалізації трирівневої моделі правопорушень профілактики серед дітей // Матеріали конференції «Профілактика правопорушень серед дітей та молоді». – 2009. – № 3–4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/03-04\(14\)/03-Aktualna_tema/140304.pdf](http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/03-04(14)/03-Aktualna_tema/140304.pdf)

КАЗАЧУК І. В.,
помічник судді
(Київський апеляційний адміністративний суд)

УДК 342.95

ПОНЯТТЯ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті запропонований теоретичний підхід до визначення поняття доказів в адміністративно-деліктному процесі з урахуванням положень адміністративного процесу та положень інших галузей процесуального права щодо вказаного поняття. Грунтуючись на узагальненнях вчених в світлі реформування кримінального процесуального законодавства, запропоновані окремі зміни до нормативного визначення поняття доказів, сформульованого в Кодексі України про адміністративні правопорушення, зокрема, щодо необхідності вказівки в ньому на наявність процесуальної діяльності уповноважених органів (посадових осіб) у вигляді доказування.

Ключові слова: адміністративно-деліктний процес, адміністративний делікт, кримінальний проступок, докази, фактичні дані, відомості про факти, доказування.

В статье предложен теоретический подход к определению понятия доказательств в административно-деликтном процессе с учетом положений административного процесса и положений других отраслей процессуального права по указанному понятию. Основываясь на обобщениях ученых в свете реформирования уголовного процессуального законодательства, предложены отдельные изменения в нормативном определении понятия доказательств, сформулированного в Кодексе Украины об административных правонарушениях, в частности, о необходимости указания в нем на наличие процессуальной деятельности уполномоченных органов (должностных лиц) в виде доказывания.

Ключевые слова: административно-деликтный процесс, административный деликт, уголовный проступок, доказательства, фактические данные, сведения о фактах, доказывания.

This article presents a theoretical approach to the definition of evidence in administrative process, subject to the provisions of the administrative process and other areas of procedural law on the specified term. Based on a synthesis of scientists of the reform of the criminal procedure law, proposed some changes to the regulatory definition of evidence set forth in the Code of Ukraine on Administrative Offences, in particular, on the need for guidance in it for the procedural activities of the competent authorities (officials) as proof.

Key words: administrative tort process administrative offense, criminal offense, factual data, information about the facts, evidence.

Вступ. Забезпечення дотримання прав та свобод громадян в межах адміністративних правовідносин можливе лише за умови чітко визначених правовими нормами підстав та порядку притягнення осіб, винних у вчиненні адміністративного делікту, до відповідальності. У зв'язку із цим питання розвитку та вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють зазначені правовідносини, завжди перебували в полі зору як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Разом із тим варто відмітити, що одним із основних джерел адміністративно-процесуального права, зокрема адміністративно-деліктного процесу, нині залишається Кодекс України про адміністративні правопорушення [6] (далі – КУпАП), який діяв ще

за Радянської доби. Незважаючи на суттєві зміни та доповнення вказаного нормативно-правового акту, вчені та практики наголошують на численних прогалинах та недосконалостях формулювання його норм. Це стосується і групи норм, що мають регулювати питання доказів та здійснення доказування.

Відсутність нормативного закріплення процедур отримання доказів та здійснення доказування у справах про адміністративні делікти підтверджується тим, що лише статтею 280 КУпАП встановлено обставини, які підлягають з'ясуванню під час розгляду справи про адміністративне правопорушення і мають значення для правильного її вирішення [6]. Необхідно відзначити, що значно знижують ефективність розгляду цієї категорії справ їх кількість, зокрема, відповідно до судово-статистичних даних про стан здійснення правосуддя у 2013 році відбувся значний приріст їх надходження до розгляду судами. Так, у структурі загальної частки справ переважали матеріали про адміністративні правопорушення, їх частка становила майже 70%. Після внесення змін до законодавства, якими вдосконалено врегулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, відбулося часткове скорочення обсягу справ про адміністративні правопорушення [18]. Незважаючи на скорочення надходження кількості справ про адміністративні правопорушення, констатувати кардинальні позитивні зміни в цьому напрямку, вважаємо, ще зарано. До того ж, загострюючи увагу на тому, що провадження в справах про адміністративні правопорушення здійснюється на підставі суворого додержання законності, а їх правильне вирішення залежить від своєчасного, всебічного, повного і об'єктивного з'ясування обставин з конкретної справи. Наведене вище обумовлює актуальність даної статті.

Постановка завдання. Отже, метою дослідження виступає необхідність встановлення поняття, сутності та місця доказів в адміністративно-деліктному процесі.

Результати дослідження. Зважаючи на те, що схожість адміністративно-деліктних відносин та кримінально-процесуальних є очевидною, то під час характеристики понять «докази» та «доказування» необхідно звернути увагу на напрацювання, у тому числі й теоретиків, які досліджують відносини кримінально-процесуального характеру. Питанню доказів приділялася увага у працях вітчизняних вчених В. В. Гордєєва, Т. О. Гуржія, В. К. Колпакова, О. В. Кузьменко, О. В. Умнові, В. К. Шкарупи, М. А. Погорецького, С. А. Сівочока, Л. М. Ніколенко. Серед вчених радянської доби необхідно відзначити роботи В. Я. Дорохова, С. В. Курильова, В. З. Лукашевича, М. С. Строговича, М. А. Чельцова, Ф. Н. Фаткулліна, М. К. Треушнікова та інших. Незважаючи на велику кількість наукового доробку вітчизняних та зарубіжних вчених з питань, що розглядаються, багато проблем було просто позначено, та не мало наслідків у вигляді вдосконалення положень нормативно-правових актів, а, відповідно, вони потребують подальшої розробки.

Звернення до кримінального процесуального законодавства та використання його відповідних положень під час визначення поняття доказів у справах про адміністративні правопорушення обумовлене перспективною принциповою модернізацією кримінального законодавства та законодавства про адміністративні правопорушення у зв'язку із запровадженням інституту кримінального проступку, що передбачено Концепцією реформування кримінальної юстиції [15]. Враховуючи наведене, необхідно звернути увагу на те, що проблемам доказів та доказуванню приділена вченими достатня увага в цивільному та господарському процесі, здобутки яких також важливо врахувати.

Так, поняття «докази» у вітчизняному правовому полі є нормативно закріпленим у різних галузях права. Зокрема, в кримінальному провадженні ними є фактичні дані, отримані у передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню [8]. Доказами у цивільному процесі, господарському, адміністративному судочинстві визначено будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, які мають значення для вирішення справи [2, с. 225]. КУпАП (стаття 251 «Докази») визначає докази як будь-які фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність або відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи у його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [6].

Професор М. А. Погорецький, аналізуючи проблемні питання доказів у кримінальному процесі, вказує на те, що поняття та зміст «доказу» продовжують залишатися дискусійними в теорії, що негативно позначається на практиці, аналіз якої свідчить, що 28% оперативних працівників, 32% слідчих, 33% прокурорів, 30,3% слідчих прокуратури та 38% суддів вважають, що доказами є єдність фактичних даних та їх джерел; 16% оперативних працівників, 18% слідчих, 22,8% прокурорів, 18,2% слідчих прокуратури та 16% суддів вважають, що такими є лише фактичні дані (відомості про факти); 31,9% оперативних працівників, 36% слідчих, 35% прокурорів, 38% слідчих прокуратури та 31% суддів – і фактичні дані, й їх джерела; 10% оперативних працівників, 2,8% слідчих, 3,9% прокурорів, 3% слідчих прокуратури та 2,7% суддів вважають доказами будь-які факти [14, с. 5-7].

Аналіз наведеного показує, що законодавець (окрім як в КПК України), а деякі практичні працівники із ним погоджуються, тлумачить докази як будь-які фактичні дані (виділено автором – І.К.).

На невірності такого формулювання вказують вчені, аналізуючи походження доказів, зокрема під час характеристики їх як інформації. О. В. Кузьменко та Т. О. Гуржій вказують, що інформація може розглядатися як доказ за наявності двох умов, однією з яких є її отримання в порядку та з джерел, передбачених законом [9, с. 250-251]. Л. М. Ніколенко вказує на те, що докази, будучи відбитком об'єкта, мають зміст фактичних даних, матеріальною формою яких є покази сторін, висновок експерта та інші джерела. Звідси, зауважує вона, «фактичні данні», про які наголошується в статті 32 «Поняття та види доказів» Господарського процесуального кодексу України [3] (далі – ГПК України) [13, с. 20].

В. В. Бабенко, характеризуючи доказування в господарському процесі, зазначає, що істотною ознакою судових доказів є те, що ними визнаються не будь-які фактичні дані, а лише ті, за допомогою яких встановлюються обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Для прийняття факту в якості доказу необхідна наявність у ньому такої ознаки, як належність [3, с. 100-101].

Очевидно, наведене свідчить про невірне формулювання законодавцем статті 251 КУпАП в частині характеристики терміну «фактичні дані» як «будь-які» і, вважаємо, не потребує додаткового теоретичного обґрунтування, зокрема, посилаючись на наведену статтю (251 КУпАП), яка вказує походження «даних», які встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи тощо.

Тож, зважаючи на це, необхідно з наведеної статті 251 КУпАП виключити словосполучення «будь-які» та викласти її у такій редакції: «Доказами в справі про адміністративні правопорушення є фактичні данні ... далі за текстом».

Наведені зміни нададуть можливість тлумачити термін «фактичні данні» відповідно до їх процесуального походження та уникнути неточності юридичної техніки під час формулювання вказаної статті (251 КУпАП).

Щодо самого терміну «фактичні дані», який використовується для змістовної характеристики доказу, то вченими в юридичній науці він сприймається неоднозначно. Наведений термін був покладений в основу вітчизняних юридично закріплених визначень на основі сформульованої норми, яка містилась в Основах кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік, ухвалених Верховною Радою СРСР у 1958 році [5, с. 110] на основі теоретичних досліджень М. С. Строговича [17, с. 89]. У процесі здійснення теоретичних напрацювань щодо поняття доказу вчені намагалися визначити його зміст як «будь-які факти» [12, с. 98-115], однак належність до конкретної справи змусила їх конкретизувати такі факти, назвавши «доказовими» [21, с. 134-136]. Докази як «відомі факти», за допомогою яких встановлюються «невідомі факти», розуміють інші вчені [10, с. 54]. Зазначений підхід не дозволяє розмежувати «факти реальної дійсності» та «докази» у зв'язку із тим, що визнання того чи іншого «готового факту» виключає питання про допустимість доказів, зокрема, й в адміністративно-деліктному процесі.

Використання «доказових фактів» у процесі вирішення справи спровокувало необхідність встановлення джерела відомостей про такі факти. У такому випадку доказом є «доказові факти» та «джерела відомостей про такі факти» [19, с. 10].

О. М. Круглов, опираючись на розуміння доказів В. К. Шкарупою, влучно зазначив, що джерело та фактичні дані самі по собі у відриві одне від одного не створюють доказів, і виокремлення джерел з поняття доказів не є підставою для розгляду їх окремо один від одного. Таке відмежування необхідне для більш глибокого розуміння явища як доказу самого по собі, окремо від сумісних та пов'язаних з ним понять, що, в свою чергу, не є свідченням однобічності та обмеженості такого погляду на зміст цього поняття [7, с. 94]. Очевидна нерозривність наведених явищ привела вчених до розуміння доказу як єдності фактичних даних та їх процесуального джерела [4]. Термін «фактичні дані» досліджувався крізь призму поняття «інформація». Ф. Н. Фаткуллін наголошує, що «фактичні дані» об'єднують в собі відомості та доказові факти [20, с. 72]. У подальшому наведене твердження логічно трансформувалося і стало тлумачити докази як відомості про факти [16].

Аналіз деяких досліджень свідчить, що деякі науковці використовують термін «фактичні дані» під час характеристики доказів, зокрема, В. К. Колпаков та В. В. Гордєєв доказами в адміністративному судочинстві вважають фактичні дані (відомості), які здатні прямо чи опосередковано підтвердити факти, що мають значення для вирішення судової справи [7, с. 9-12]. Д. О. Бочаров вказує, що «дані» – властивості, якості, передумови, необхідні для чогось, а прикметник «фактичні» може не лише характеризувати їх як дійсні, справжні, але й вказувати, передумовою чого саме вони є. Висновком вченого є те, що поняття «фактичні дані» може позначати матеріальні, інформаційні та інші передумови встановлення фактів, те, без чого доказовий факт не може бути витворений [1, с. 134].

Аналіз наведеного вказує, на реальну можливість в рамках нормативного визначення доказів в справі про адміністративне правопорушення (стаття 251 КУпАП) ототожнювати поняття «дані» та «відомості». Це не буде помилкою і логічно відобразить суть теоретичного словосполучення «відомості про факти» із легальним визначенням доказу як «дані про факти» або у редакції наведеної вище статті КУпАП «фактичні дані».

Необхідно зазначити, що, формулюючи визначення поняття доказів в адміністративно-деліктному процесі, неможливо не враховувати перспективи запровадження інституту кримінального проступку. Відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції України (далі – Концепції), затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/200, з метою гуманізації кримінального законодавства певну частину злочинів та визначених КУпАП діянь, які мають судову юрисдикцію і не є управлінськими (адміністративними), передбачається трансформувати в кримінальні (підсудні) проступки, за які передбачені стягнення, зокрема штраф, позбавлення спеціальних прав, залучення до обов'язкових робіт, конфіскація тощо [22]. У зв'язку із цим, зосереджуючись на суто юридичному аспекті, слід наголосити на умовність і рухливість меж між адміністративним проступком (деліктом) і кримінальним правопорушенням (злочином та кримінальним проступком) [23, с. 172]. Зазначене перетворення кримінального та адміністративного деліктного законодавства у вказаному форматі не передбачає виділення кримінальних проступків з КУпАП, у зв'язку із чим можливе порушення міжгалузевого принципу поділу правопорушень на види, оскільки за ступенем тяжкості кримінальні проступки майже нічим не будуть відрізнятися від тих адміністративних деліктів, відповідальність за які залишається в межах адміністративного законодавства. Слід вказати, що на сьогодні КУпАП, на відміну від Кримінального процесуального кодексу України, не містить процесуальних норм, які забезпечували б реалізацію матеріальної норми, передбаченої статтею 251 КУпАП. Наведене ускладнює дослідження поняття доказів в адміністративно-деліктному процесі. Тому вважаємо за доцільне підтримати науковців, які наголошують на необхідності включення до КУпАП процесуальних норм, що регулюють доказування як конкретну процесуальну діяльність уповноважених органів (посадових осіб). Зазначене має бути відображено і у матеріальній нормі. Оскільки, як вірно зазначає В. З. Лукашевич, доказами є безпосередньо встановлені факти, відомості, що підлягають доказуванню, та факти, що мають бути доказані у справі [11, с. 12].

Висновки. Таким чином, докази в адміністративно-деліктному процесі можна визначити як фактичні дані, отримані у встановленому законодавством порядку, на основі яких встановлюється факт, що підлягає доказуванню і доказується з метою встановлення обставини, які мають значення для правильного вирішення справи.

Список використаних джерел:

1. Бочаров Д. О. Доказування у правозастосовчій діяльності: загальнотеоретичні питання : дис. ... к. ю. н. : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права ; історія політичних і правових учень» / Бочаров Д. О. ; Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування. – Харків, 2007. – 201 с.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : Юридична думка, 2012. – 1020 с.
3. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України ВРУ. – 1992. – № 6. – Ст. 56. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-1>.
4. Докази у кримінальному процесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.textreferat.com/referat-5826-1.html>.
5. Дорохов В. Я. Понятие доказательства в советском уголовном процессе // Советское государство и право. – 1964. – № 9. – С. 108–117.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : система інформаційно-правового забезпечення «Ліга-Закон» станом на 04.07.2012 р.
7. Колпаков В. В., Гордеев В. В. Докази та доказування в адміністративному судочинстві : монографія / В. В. Колпаков, В. В. Гордеев. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2009. – 128 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
9. Кузьменко О. В., Гуржій Т. О. Адміністративно-процесуальне право України : Підручник / За ред. О. В. Кузьменко. – К. : Атіка, 2007. – 416 с.
10. Курилев С. В. Основы теории доказывания в советском правосудии / Курилев С. В. – Минск : Изд-во Минск. ун-та, 1969. – 447 с.
11. Лукашевич В. З. О понятии доказательства в советском уголовном процессе / В. З. Лукашевич // Правоведение. – 1963. – № 1. – С. 116–119.
12. Лупинская П. А. О понятии судебных доказательств / П. А. Лупинская // Ученые записки ВЮЗИ. – 1958. – Вып. VI. – С. 98–115.
13. Ніколенко Л. М. Доказування в господарському судочинстві : Навчальний посібник. – Одеса : Фенікс ; Суми : ВТД «Університетська кника», 2007. – 415 с.

14. Погорецький М. А. Докази у кримінальному процесі: проблемні питання / М. А. Погорецький // Часопис Національного університету «Острозька академія». – Серія «Право». – 2011. – № 1 (3). – С. 1–51.
15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 // Офіційний вісник Президента України. – 2008. – № 12. – С. 79. – Ст. 486.
16. Сівочек С. М. Оцінка джерел доказів у кримінальному процесі : дис. к. ю. н. : спец. 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ України МВС України. – К., 2003. – 215 с.
17. Строгович М. С. Избранные труды : В 3-х т. – М. : Наука, 1991. – Т. III : Теория судебных доказательств. – 300 с.
18. Судова влада в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statystyka/Oglyad34/.
19. Треушников М. К. Судебные доказательства : [монография] / М. К. Треушников. – М. : Юридическое бюро «Городец», 1997. – 446 с.
20. Фаткуллин Ф. Н. Общие проблемы процессуального доказывания. – Казань : КГУ, 1973. – 176 с.
21. Чельцов М. А. Советский уголовный процесс / М. А. Чельцов. – М., 1951. – 512 с.
22. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів»: Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 // Офіційний вісник Президента України. – 2008. – № 12. – С. 79. – Ст. 486.
23. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : Монографія / В. К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 528 с.

КАПІНУС Р. Ю.,
аспірант кафедри адміністративного,
фінансового та господарського права
(Академія праці, соціальних відносин і туризму)

АКТИ ГЛАВ ДЕРЖАВ ЯК ДЖЕРЕЛА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА КРАЇН РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ (НА ПРИКЛАДІ ІТАЛІЇ, НІМЕЧЧИНИ, ПОЛЬЩІ, ФРАНЦІЇ)

Стаття присвячена дослідженню нормативно-правових актів глав держав країн романо-германської правової системи в сфері адміністративного права. В статті досліджується сутність даних актів, сфера регулювання та місце серед інших джерел адміністративного права. Автором звертається увага на значний взаємозв'язок між формою державного правління країни та характером нормативно-правових актів, що видаються главою держави. Також досліджується вплив правового статусу глави держави на особливості та характер актів глави відповідної держави. Автор доходить висновку, що акти глав держав серед джерел адміністративного права президентських республік мають ширшу сферу регулювання, ніж відповідні акти глав держав парламентських республік.

Ключові слова: *нормативно-правовий акт, декрет, розпорядження, інструкція, глава держави.*

Статья посвящена исследованию нормативно-правовых актов глав государств в сфере административного права стран романо-германской правовой системы. В статье исследуется сущность данных актов, сфера регулирования и место среди других источников административного права. Автор обращает внимание на значительную взаимосвязь между формой государственного правления страны и характером нормативно-правовых актов, которые издаются главой государства. Также исследуется влияние правового статуса главы государства на особенности и характер актов глав исследуемых государств. Автор приходит к выводу, что акты глав государств в сфере административного права президентских республик имеют более широкую сферу регулирования, чем соответствующие акты глав государств парламентских республик.

Ключевые слова: *нормативно-правовой акт, декрет, распоряжение, инструкция, глава государства.*

